

SZEMLE

Hiller István: Hazánk első szakkönyvtárának kialakulása. Az Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtárának története.
Sopron, 1975. 291 l.

Az utolsó évtizedekben fellendülő magyar könyvtár-történetírás egyik lényeges adóssága a hazai szakkönyvtárügy történetének számbavétele. Összefoglaló munka elkészítésére csak jelentékeny, nagy múltú szakkönyvtáraink történetének egyenkénti megírása után lehet majd vállalkozni, s e leendő szintézis létrehozásához jelent fontos hozzájárulást — MÓRA Lászlónak a budapesti műegyetem könyvtáráról írt munkája (*A Műegyetemi Könyvtár története 1848—1948.* Bp. 1971.) után — HILLER István monográfiája. HILLER terjedelmes összefoglalása többet nyújt annál, mint amit a címe ígér. Tulajdonképpen nemcsak a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtárának történeti fejlődését tartalmazza, hanem ezzel együtt a vele 1952-ig közös szervezetben működő s ekkor önállósult miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtárát is a selmecbányai kezdetektől különválásukig.

A szerző feladata nem volt könnyű. Hazánk e legrégebb szakkönyvtáráról meglehetősen kevés publikáció látott napvilágot, s a történetének megírásához szükséges források szétszórtnak találhatók, és közülük az intézmény viszontagságos sorsa miatt számos elkallódott. Hogy mégis meglehetősen teljes képet tudott rajzolni a könyvtár fejlődéséről, állományának alakulásáról, az annak köszönhető, hogy — a megjelent és vonatkozó magyar könyvtörténeti közleményeken kívül — körültekintő alaposággal összegyűjtötte és feldolgozta a publikálatlan kéziratokat (hazai, ausztriai és szlovákiai levéltárakból, az intézmény irattárából), továbbá felhasználta az itthon és a külföldön (elsősorban Csehszlovákiában) publikált intézménytörténeti irodalmat, s végül számba vette a könyvtár állományának elsősorban azokat az értékes, 1920 előttről

fennmaradt darabjait, amelyek 1966-ban a miskolci Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának, illetve a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtárának műemlékkönyvtárába kerültek, továbbá a későbbi szerzeményeket is.

HILLER István logikus szerkezetben, öt történeti fejezetre tagolva dolgozta fel az összegyűjtött irodalmat és forrásanyagot. Munkájának első fejezete az 1735 és 1808 közti első fejlődési szakaszt veszi számba: az 1735-ben Selmechányán alapított bányásziskola mellett létrehozott könyvtár történetét a kezdetektől az Erdészeti Tanintézet 1808-i felállításáig, amikor is a könyvtár állománya már kb. 3600 kötetet tett ki. E nagyobb fejezeten belül ajánlatos lett volna az 1770-es esztendő jelentőségét jobban kiemelni: az uralkodó ekkor a bányásziskolából bányászati akadémiát alapított, s ennek a hatása a könyvtár történetében is megmutatkozott. A szerző — bár cáfolni kívánja a korábbi szakirodalom 1770-re, mint fontos fejlődési szakasz kezdetére vonatkozó megállapítását — maga is azt szögezi le, hogy 1770 után vált „a tudatos könyvbeszerzés és állománygyarapítás rendszeressé” (12. l.). A második fejezet az Erdészeti Tanintézet 1808-i felállításától 1919-ig terjed, amikor a könyvtárnak egy meglehetősen egyenesvonalú fejlődési szakasza után az anyaintézménnyel együtt el kell hagynia Selmechányát. (Állománya 1916-ban majdnem 38 000 kötet.) 1919 és 1933 között rossz ellátási, személyzeti és helyiségviszonyokkal küszködve (1926-ban 23 000 kötetes, tehát az előző időszakhoz képest csökkent állomány) az önálló Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola könyvtáraként működik új helyén, Sopronban — így összegezhetjük egyetlen mondatban a harmadik fejezetben részletesen tárgyalt történeti szakasz mondanivalóját. A negyedik fejezet a könyvtár 1933-tól 1945-ig tartó történetét veszi számba: a főiskola az óriási egyetemmé fejlesztett „M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem” Bánya-

Kohó- és Erdőmérnöki Karaként működik ekkor, s 1 kari és 22 tanszéki könyvtárával beletartozik a budapesti műegyetem könyvtári szervezetébe. Az 1942-ben 60 000 kötetes állomány elhelyezése nincs megoldva, a helyhiány mellett a személyzet és a dotáció elégtelensége is akadályozza a hatékony könyvtári munkát, a fővárosi központi könyvtárral nem épül ki szerves kapcsolat és együttműködés. A háborús eseményeket átvészelő és a Németországba való kitelepítés elől elrejtett és így megmentett értékes könyvanyag birtokában kezdhetette meg a könyvtár felszabadulás utáni működését, amelyet az ötödik fejezetben (1945–1972) tárgyal HILLER István. A kezdeti nehézségek után, amelyek a főiskola, majd az egyetem életében bekövetkezett szervezeti változások is tetézték, 1952-től, az erdőmérnök-képzés, illetve a bányá- és kohómérnök-képzés szétválásával indul meg a könyvtár intenzív fejlődése: egyrészt belső fejlődése (történetében először főfoglalkozású vezetőt kap s megkezdődik a korszerű feldolgozás, bibliográfiai és dokumentációs tevékenység stb.), másrészt az erdészeti és faipari felsőfokú szakemberképzés könyvtári támogatása mellett beilleszkedése a kiépülő szocialista könyvtárügy egészébe, részvétele — a rokon profilú és feladatkörű könyvtárakkal együttműködve — a magyar erdészet és faipar országos feladatainak megoldásában a maga speciális eszközeivel.

Rövid recenzióink keretében nincs módunk számba venni mindazokat az eredményeket, amelyek HILLER István monográfiáját jellemzik. Munkája minden fejezetében részletesen és körültekintően elemez állománygyarapítási, feldolgozási, raktározási, könyvtárhasználati, személyzeti és helyiségproblémákat. A könyvtár történetét a főiskola, illetve az egyetem életével szoros összefüggésben vizsgálja: szól azokról a szükségletekről, amelyek az intézmény fejlődése, képzési profiljának változása során a könyvtárra és könyvtárosokra hárultak, s azokról a törekvésekről és eredményekről is, amelyek e szükségletek kielégítése során születtek. Minden elismerésünk mellett mégis meg kell említenünk tanulmányával kapcsolatosan egy hiányérzetünket. Elsősorban a könyvtár külső történetéről s állományának számszerű alakulásáról ad képet, de nem elemzi a könyvanyag tartalmi, szakok szerinti összetételét. Szerző és cím szerint megemlíti ugyan néhány fontos művet az állományból s néhánynak a címlapját is közli facsimilében, de nem méltatja tartalmi, tudománytörténeti, illetve könyv- és nyomdászattörténeti jelentőségüket. Különösen a műemlékkönyvtárba tartozó régebbi kiadványokról olvasnánk szívesen ilyen jellegű ismertetéseket, s

szeretnénk hinni, hogy HILLER István, e könyvtár legjobb ismerője, a későbbiek során elvégzi ezt a feladatot is. Jelenlegi munkájának komoly eredményein túl nagy szolgálatot tenne vele a magyar könyvtártörténeti kutatásnak.

FÜLÖP GÉZA

Lukáts János: A magyar irodalom története. A—P. Bp. 1973—1975. 541 l. Petőfi Irodalmi Múzeum. (A PIM Bibliográfiai Füzetei, C. sorozat, 1—6. füz.)

A Petőfi Irodalmi Múzeum koncepciózusan kidolgozott szisztéma szerint, évről évre megbízható rendszerességgel adja közre bibliográfiai füzetait. A sorozatokra bontott tematika új és sajátos színfoltját alkotja az a C-sorozat, melynek nyitó füzei *A magyar irodalom története* címet viselik. Bibliográfiáról lévén szó, ez a cím föltétlenül magyarázatra szorul, s ez valóban olvasható is a legelső füzet élén.

LUKÁTS JÁNOS dicsérendő lakonikussággal, mindenre kiterjedő gondnal megfogalmazott előszavából megtudjuk, hogy a cím azt jelzi: az egész magyar irodalom bemutatásáról van szó a szövegkiadások és a szakmunkák bibliográfiájának tükrében. A füzetben való szereplés fő kritériuma tehát a tudományos, pontosabban szólva a filológus munka volt. Azt is megtudjuk, hogy a felgyűjtés bizonyos korlátok között, csupán az önállóan megjelent kiadványokból folyt (könyvek, különlenyomatok). A szövegkiadások közül nem kerülhetett be más, csak irodalomtörténeti igénnyel gondozott korpuszok (LUKÁTS megjegyzi, hogy pusztán a kritikai kiadásokra azért nem lehetett szorítkozni, mert még klasszikusaink sincsenek megfelelően képviselve, például CSOKONAI sem).

A több füzetre tervezett, de egyelőre még befejezetlen irodalomtörténeti bibliográfia két nagy részre oszlik: egyes írókra és általános részre. Az egyes írók egységes, szoros betűrendben követik egymást, független attól, mikor éltek és működtek (kronológia csak a füzetsorozat végén lesz). Egy-egy íróról szóló fejezet további két egységre válik szét: műveinek kiadásaira, címük szerinti betűrendes felsorolásban, illetve az íróra vonatkozó szakirodalomra, a szerzők nevének alfabetikus rendjében. Hogy kik és miért kerülhettek bele a névsorba, azt a kötet szerkesztőjének, LUKÁTS JÁNOSNAK kellett legjobb tudása szerint eldöntenie számos körülmény mérlegelése után, mivel semmiféle válogatást nem lehet abszolút tárgyilagossággal végezni (közbeszól a rendelkezésre álló ívkeret és sok

más). Megnyugtatóan azonban megtudhatjuk, hogy a bibliográfia csakugyan az egész magyar irodalmat iparkodik átfogni, szerzői listája „Anonymussal kezdődik és napjainkig tart” (7. l.), szűkkeblűséget tehát nem kell föltételeznünk a régebbi korszakok iránt. De nemcsak térben és időben törekszik e bibliográfia egyensúlyra, kvalitások, irodalomtörténeti jelentőség tekintetében is, ezért a klasszikusok mellett ott találjuk azoknak a másodvonalbeli íróknak neveit is, akik koruk irodalmi életének jellegzetes egyéniségei voltak.

LUKÁTS előszavából ennyi mindenről tudomást szerezve, és áttanulmányozva az eddig megjelent füzeteket, legyen szabad néhány megjegyzést fűzni az egész vállalkozáshoz. Akármit is akar kifejezni a cím, véleményünk szerint félrevezető (legalább alcíme lenne!). Egy bibliográfia nem viselhet más műfajt, monográfiát ígérő címet. A füzetben szereplés elvi kritériumaival egyetértünk, de hogy gyakorlati megvalósulása egyértelműen helyeselhető lenne, abban kételkedünk. Sajnos, ezeket az aggályainkat az eddigi füzetek a legkevésbé sem tudták eloszlatni.

Elfogadhatatlan véleményünk szerint például önállót műnek tekinteni a különlenyomatokat. Tudjuk, hogy a különlenyomatok készítése a szerzőtől függ, léte vagy hiánya alkalmatlan tehát bármiféle tudományos besorolásra, semmiképp sem jogos az önálló kiadvány rangjára emelni. (Ez az elv talán a könyvtári katalógusokból való gyűjtőmunka lecsapódása lehet.) Ha különlenyomatokat idézünk az önálló művek között, torzulást okozunk a ténylegesen számontartandó szakirodalmi termés összképében. Elhamarkodott döntés volt a kizárólagos magyar nyelvűség szerepeltetése is. LUKÁTS valószínűleg nem tájékozódott alaposan abban a kérdésben, helyese s milyen következményeket vonhat maga után idegen nyelvű munkák kirekesztése. Csak így következhetett be az a helyzet, hogy DÁVID Ferenc szakirodalmából az egyetlen eddigi értékes, marxista monográfia, PIRNÁT Antal könyve csupán azért hiányzik, mert az Akadémiai Kiadó — nemzetközi fontosságára való tekintettel — német nyelven adta ki (*Die Ideologie der Siebenbürger Antitritinarianer in der 1570er Jahren*, Bp. 1961.).

Szövegkiadások tekintetében kissé szubjektívan hangzónak érezzük azt az ítéletet, hogy alig vannak kritikai kiadásaink s például CSOKONAMnak sincs. A szövegkritikai elvek, s egyáltalán a textológia — mint minden tudományág — történetileg fejlődik, és ami egykor nagy lépést jelentett előre (pl. CSOKONAI kiadása HARSÁNYI István és GULYÁS József részéről), azt ma

már elégtelennek ítéljük. Nem tudunk egyetérteni az egész bibliográfia rendszerét illetően sem LUKÁTS JÁNossal. Lehet, hogy gyakorlati (antikváriusi) használatban jó szolgálatot tesz, de tudományosan az mégsem válhat javára, hogy sokatígérő címe ellenére nyoma sincs benne az irodalomtörténeti szemléletnek, e helyett inkább az irodalomtörténet hőskorát idéző historia litterariák halvány emlékei, a tudós lexikonok XVIII. század műfaja, CZVITTINGER, BOD és BÉL elvei kísértének a betűrendes „irodalomtörténetben”.

Mi tagadás, az alfabetikus rendszerezésnek csak hátrányai ütözköznek ki akkor is, ha az egyes írók fejzetének felépítését vesszük szemügyre. Milyen kutatói gyakorlatot segít a szövegkiadások címeinek ábécébe rakása? A szétzilált kronológia nemcsak a történetiséget szünteti meg, de természetesen azt sem teszi lehetővé, hogy egy rápillantással megállapíthassuk: melyik az utolsó, feltehetően legteljesebb, legfrissebb kiadás, amit érdemes felkutatni valamely könyvtárban s kézbe venni. Hasonlóképp áll a helyzet a szakirodalom frontján is. Minden érdeklődő, aki LUKÁTS János bibliográfiájából kíván tájékozódni a tudomány berkeiben, általában azt a tanulmányt, könyvet, monográfiát fogja keresni, amely a legtöbbet nyújtja. Ehhez azonban — vegyük példának a VÖRÖSMARTY-irodalmat — végig kell olvasni az ábécét, míg rátalálunk TÓTH Dezső és WALDAFEL József műveire.

Azon nincs mit vitáznunk, hogy kik kaptak helyet a bibliográfiában. LUKÁTS igen jól megválogatott névsorral dolgozik s ez megnyugtató. Kevésbé megnyugtató azonban az a korábban már idézett mondata, mely szerint a magyar írók ANONYMUSTÓL napjainkig szerepelnek összeállításában, mert meggyőződünk róla, hogy ANONYMUS előtt csakugyan kimaradt mindenki, így például a nemzetközi középkori kutatások egyik állandó célpontja, GELLÉRT püspök is. Ezt azért tesszük szóvá, mert GELLÉRTTŐL nemcsak régi, de friss szakirodalom is rendelkezésre áll, sőt, művének kritikai kiadása épp befejezéséhez közeledik KARÁCSONYI Béla gondozásában.

Ennyi irodalomtörténeti vonatkozású aggály és probléma után talán hozzátehetjük: LUKÁTS János szorgalommal, jó bibliográfusi felkészültséggel szerkesztett munkája megérdemelt volna egy irodalomtörténetész lektort is, aki nem várva meg a füzetek megjelenését, már kéziratban is fölvetett volna egyet és más, s így a buktatók egy része elkerülhető vagy legalábbis ki-védhető lett volna.

V. KOVÁCS SÁNDOR

Pécsi Egyetemi Könyvtár. Jubileumi évkönyv 1774—1974. Szerk. FÉNYES Miklós. Pécs 1974. 219 l.

A pécsi Egyetemi Könyvtár, mint a KLIMÓ György által alapított első magyarországi közkönyvtár utóda, jubileumi évkönyv közreadásával ünnepelte meg alapításának kétszázadik évfordulóját. Az igényes kiállítású, nagyszámú illusztrációval díszített kötet négy tanulmányt tartalmaz, ebből kettő a könyvtár történetével, kettő pedig állományának bizonyos részeivel foglalkozik.

Az évkönyv legterjedelmesebb művét FÉNYES Miklós írta — ő egyúttal a kötet szerkesztője is — *A Pécsi Egyetemi Könyvtár története I. Pécsi püspöki könyvtár 1774—1923* címmel. A könyvtár kétszáz esztendő történetéből másfél évszázadot felölelő munka nem azt adja, amit a címe ígér. A szerző a bevezetésben kijelenti, hogy „nem célja összefoglaló, minden kérdésre kiterjedő könyvtártörténet megírása...”, aminek „feltételei még mindig nem adóttak”. E hiányolt feltételeket nyilvánvalóan maga a munkára vállalkozó kutató teremtheti csak meg a szükséges forráskutatások elvégzésével. Nem illik persze olyan célkitűzést számon kérni egy tanulmánytól, amelyet írója hangsúlyozottan és ismételtelen elutasít, e dolgozat esetében azonban a recenzens nem tehet egyebet, mint hogy megkérdőjelezi a kitűzött célt és a választott módszert is. A szerző ugyanis nemcsak a még feltáratlan, részben kéziratos források feldolgozásáról, tehát új eredményeket közlő összefoglalásról mond le, hanem arról is, hogy a nyomtatásban már eddig közreadott, KLIMÓ személyével vagy a könyvtár történetével foglalkozó írásokat kritikus módon számbavéve alkotson szintézist, megfelelő arányú és terjedelmű fejezetekben ismertetve a könyvtár történetéből logikusan kibontakozó korszakokat s bennük a legfontosabb problémaköröket.

A tanulmány ebben a formájában nem egyéb, mint szemelvénygyűjtemény a legkülönbözőbb jellegű dokumentumokból; találunk közöttük eredeti forrásokat (halotti versek, pásztorlevél, schematizmus stb.), valamint tudományos és ismeretterjesztő céllal készült feldolgozásokat, könyvrészleteket, folyóiratekkeket, múzeumi katalógusban közölt tárgyleírást stb., s a közölt részletek kiválasztásának szempontjai, ahogyan a szerző többször is hangsúlyozza, teljesen esetlegesek. Az összekötő szövegek sem hatolnak a felszínél mélyebbre.

A kötet második könyvtártörténeti tárgyú tanulmánya BODA Miklósné FÜZ József és a Pécsi Egyetemi Könyvtár című

munkája mintegy öt esztendő óta fel a püspöki könyvtár, a pécsi városi könyvtár és a Pécsre helyezett Erzsébet Tudományegyetem céljait szolgáló gyűjtemény könyveiből létrehozott pécsi Egyetemi Könyvtár történetéből: FÜZ József igazgatói működésének korszakát, aki a gazdasági válság legsúlyosabb éveiben szervezte meg Pécs korszerű felsőoktatási és közművelődési könyvtárának működését. A könyvtártörténeti tárgyú munkák között ritkaság a 20. századi témát feldolgozó írás, ez a tanulmány pedig FÜZ József személyében a két világháború közötti időszak egyik olyan vezető könyvtáros személyiségével foglalkozik, aki az első könyvtárigazgatói megbízását jelentő pécsi egyetemi könyvtári posztról az OSZK főigazgatói székébe került.

BODA Miklós tanulmánya, a *Három évszázad könyvtörténeti emlékei a Klimó-gyűjteményben* a MOSSÓCZI Zakariás és NÁDASY Ferenc könyvtárából KLIMÓ tulajdonába került könyveket veszi számba, továbbá KLIMÓ pécsi püspökségét megelőző esztergomi évei során beszerzett könyveit emeli ki a könyvtár állományából. A tanulmány nyomán időben kitáguló a KLIMÓ-gyűjtemény története, mivel egyrészt a közkönyvtár megalapítását megelőző gyűjtőperiódusról szól, másrészt egy 16. és egy 17. századi könyvtár fennmaradt darabjainak számbavételével korábbi századok művelődéstörténeti képét is gazdagítja.

A kötet negyedik tanulmánya, HOÓZ Istvánné *A Pécsi Egyetemi könyvtár folyóiratállományának alakulása és összetétele* című munkája a könyvtár periodikáit ismerteti. Egyúttal arra is törekszik, hogy az állományban őrzött hirlapokat és folyóiratokat elhelyezze a sajtótörténet és — amennyiben lehetséges — a könyvtár történetének megfelelő korszakában, s szól az Egyetemi Könyvtár kapcsolatáról a helyi sajtóval.

A pécsi Egyetemi Könyvtár jubileumi évkönyve eredményeivel és hiányosságaival egyaránt annak szükségességét tudatosítja, hogy e nagymúltú könyvtár történetéről eredeti források feltárása és az eddigi szakirodalom kritikai feldolgozása alapján mielőbb szintetizáló monográfia lásson napvilágot.

F. CSANAK DÓRA

József Attila bibliográfia. Összeállította REGULI Ernő. Bp. 1975. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 319 l.

Kötetnyi életmű — könyvtárnyi szakirodalom — ezzel a publicisztikai hangvételű „tömörítvényel” lehetne jellemezni

azt a jelenségkört, amelyet REGULI Ernő bibliográfiája tükröz.

JÓZSEF Attila alkotómunkássága az utóbbi évtizedekben XX. századi irodalomtörténetírásunk középpontjába került. A róla szóló szakirodalom évről évre egyre gyorsuló mértékben nő, áttekintése — bibliográfiai műszer nélkül — ma már elképzelhetetlen. E mennyiségi növekvést szemléltetően jelzi — REGULI Ernő jelenlegi munkájának — az első kísérlettel, az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1955. évfolyamában megjelent összefoglalójával való összehasonlítása. Az *Írások József Attiláról* c. bibliográfia még 886 tételből állt — a húsz évvel később kiadott kötet tételeinek száma 2481 ...

E hatalmas adathalmaz megszerkesztése során REGULI Ernő a személyi bibliográfiák hagyományos formáját követte: műve első fejezetében az életmű szövegeit, a másodikban pedig a költőről szóló irodalmat regisztrálta. Az életmű bemutató rész műfajonként tagozódik: előbb a verskötetek, majd utána a prózai művek, a műfordítások, s végül a zeneművek és hanglemek következnek. Analitikus bontásban csak az utóbbi hármat adja. A versek részletes felsorolásától eltekint, feltehetően azért, mert az 1953-ban megindult kritikái kiadás jegyzetapparátusa azt a munkát már elvégezte.

A költőről szóló irodalom regisztrálása szigorú kronológiában történt, függetlenül az írások jellegétől és terjedelmétől. Első pillantásra ez a módszer szokatlannak tetszik, hiszen az időrend mechanizmusában egymás mellé kerülnek a néhány sornyi recenziók a terjedelmesebb tanulmányokkal, sőt a költőről írt testes monográfiákkal. A kötet végén közölt mutatók azonban pontosan eligazítanak. Nemcsak a nevekre tudunk visszakeresni bennük, hanem a verskötetek és monográfiák ismertetőire, sőt az egyes nagyobb tanulmányok kritikai visszhangjára is. A gyakorlatias mutatórendszer ezenkívül megkönnyíti a filológiai irodalomban való eligazodást is, kiemelve az egyes posztumusz vers- és prózaközléseket, leveleket, ajánlásokat, bibliográfákat és az egyes versekről írt szövegelemzéseket is.

A bibliográfia külön fejezetben szól a költő külföldi kiadásairól, fordításairól. Kár viszont, hogy az idegen nyelvű kötetkiadások és azok ismertetőinek összekapcsolása kimaradt a mutatóból.

A bibliográfia gondos és alapos filológiai apparátussal készült: lehetőség szerint feloldotta a szignókat és álneveket, nyomon követte az egyes írások utóközléseit: szükség esetén rövid annotációk egészítik ki a bonyolultabb címfelvételeket.

E téren azonban néhány kiegészítésünk és megjegyzésünk lenne. A 318. tételben szereplő FÜLÖP Ernő, aki a *Korunk* 1935. évfolyamában *József Attila költészete* címmel írt összefoglalót — azonos FEJTŐ Ferencel. Az egyébként jól eligazított annotációk sorából hiányoljuk az egyes levelek címzettjeinek és a levelek dátumainak a fel tüntetését, így pl. a 647., és 703. tételekben. Ha a posztumusz versközlések esetében a szerkesztő — igen helyesen — megnevezi a közzétett versek címeit, a levelek esetében is joggal várhatjuk el, hogy az azonosításhoz szükséges adatokat megismerjük.

Az utóközlések esetében viszont soknak találjuk azt, amit a bibliográfia ad. Az természetes, hogy BALINT György, BÓKA László, DÉRY Tibor, NAGY Lajos, NÉMETH László, NÉMETH Andor, MÓRICZ Zsigmond stb. első közlésű cikkei mellett felveszi írásaik kötetben megjelent publikációit is. Azzal azonban nem értünk egyet, hogy a kötet-közléseket önálló tételekként kezeli, különválasztva azokat az első megjelenéstől, s a köztük levő összefüggésre külön utalókat vesz igénybe. Egy és ugyanazon írásműről van szó, nem látszik szükségessé a megjelenések adta duplikálás vagy triplikálás. — Apró kiegészítés: NÉMETH Lászlónak a *Tanú* 1933. évfolyamában megjelent *Magyar líra 1932-ben* c. írása (312. tétel), amely többek között a *Külvárosi éj* c. kötetéről is szól, megjelent 1970-ben is, a szerző *Két nemzedék* c. tanulmányai között. (NÉMETH László e gyűjteményes kötetére egyébként — JÓZSEF Attila egyik más művével kapcsolatban REGULI Ernő hivatkozik a bibliográfia 2093. tételében.)

Az összeállítás méretei (különösen az 1970 — 1974 közötti pótlások) nem hagynak kétséget affelől, hogy a következő években, évtizedben tovább fog gyarapodni a JÓZSEF Attila irodalom, s mennyiségében lassan vetekedni fog ADY Endre és MÓRICZ Zsigmond életművének filológiájával, amelyről már a korábbiak során készült hasonló személyi bibliográfia. Ez a körülmény arra serkenetheti REGULI Ernőt, hogy gyűjtését tovább folytassa, s a témáról egy idő után újabb összefoglalót adjon. Ez esetben talán el lehet gondolni a szerkesztet további finomításán. E célból célszerűnek látszana a szövegek és az életműről szóló irodalom mellett erőteljesebben kiemelni az ún. „utóélet” kérdéseit, külön fejezetbe vonva JÓZSEF Attila emlékének szentelt költeményeket, zeneműveket és a költő verseinek megzenésítéseit, ill. hanglemzeváltozatait. Talán abban a fejezetben lenne a helye JÓZSEF Attila ikonográfiájának és a költeményei nyomán készült képzőművészeti alkotásoknak, illusztrációjuknak is.

LAKATOS ÉVA

A magyar múzeumok kiadványainak bibliográfiája. Héthy Zoltán—T. Horváth Péter—Ormosi László: Évkönyvek és folyóiratok repertórium, 1945—1974. Bp. 1975. Múzeumi Restaurátor és Módszertani Központ. 291 l.

A múzeumok rendeltetésüknél, helyzetüknél fogva sokoldalú tudományos és ismeretterjesztő tevékenységet fejtenek ki. Kutatási eredményeikről, munkájuk gyakorlati kérdéseiről elsősorban a múzeumi kiadványok alapján alkothatunk képet, de e fontos terület áttekintése mindaddig nem volt egyszerű dolog. A tájékozódás és tájékoztatás esetlegessége a múzeumi kutatómunka figyelemre méltó eredményeinek megismerését és a szaktudományokra való átáramlását nem biztosította kellőképpen. Az egységes és szervezett, de területileg széttagolt múzeumi hálózat belső igénye is a rendszeres és kölcsönös információ-cserét kívánja, nem szólva a külföldi szakemberek tájékoztatásának szükségességéről. A múzeumi kiadványok bibliográfiai számbavétele tehát időszervi és nemcsak a hazai információk apparátusban, hanem nemzetközi szempontból is nagyjelentőségű kezdeményezés.

A Debreceni Déry Múzeum könyvtáros munkatársai felismerték a feladatot és hozzáálltak az országos múzeumi „szakterületi repertórium” megvalósításához. A hat kötetesre tervezett bibliográfiai vállalkozás első kötete 1975 decemberében jelent meg, s néhány hónap leforgása alatt szinte teljesen kifogyott.

Ez a kötet tartalmazza a magyar múzeumok felszabadulás után megjelent évkönyveinek és folyóiratainak teljes bibliográfiai leírását, szám szerint 82 periodika sajtó-bibliográfiai ismertetését, példás pontossággal, regisztrálva a kiadványok oldalszámát, illusztrációs tábláit és példányszámát is. Ehhez a részhez tanulságos statisztikai összefoglalót írt a kiadvány szerkesztője, Éri István.

A nagyobb terjedelmű részt a múzeumi évkönyvekben és folyóiratokban 1945—1974 között a muzeológia és restaurálás témakörében megjelent leírása alkotja: több, mint 2500 cím! Ez a mennyiség még azok számára is meglepő, akik figyelemmel kísérték a magyar múzeumügy harminc éves fejlődését. Nem alaptalan az előszóban DANKÓ Imre megállapítása: „az elmúlt három évtized alatt nemcsak kialakult, hanem erőteljes tudománygá is vált a magyar muzeológia...” Új tudományágról lévén szó, a repertórium szakrendjének kialakítása — a muzeológia interdiszciplináris összefonódása miatt — nem volt könnyű feladat. Nem kívánunk e helyen

tudományelméleti kérdések fejtegetésébe bocsátkozni, de jelezzük, hogy a szisztematizálással kapcsolatban problémákat látnunk.

Fontosabb fejezeteimék, főcsoportok: Múzeumok általában, szervezeti, irányítási kérdések. — Személyzeti kérdések. — Kongresszusok. — Tanulmányok. — Múzeumtörténet, múzeumszervezés, múzeum ismertetés. — Múzeumi-, muzeológiai tudományos munka. — Gyűjtőmunka. — Nyilvántartás, leltározás, revízió, raktározás. — Műtárgyvédelem. — Adattár. — Könyvtár. — Múzeumok közművelődési tevékenysége. — Honismeret-helytörténet. — Ismertetések. — Hírek. A főcsoportokon belül szaktudományi, regionális, kronológiai, illetve betűrendes besorolás következik. Az elosztás szempontjainak ésszerű érvényesítése a szerkesztői munka érdeme, hasonlóképpen a takarékoság elvének szem előtt tartása; a több csoporthoz tartozó közleményekről is egy címleírás került a repertóriumba és utalások adnak további tájékoztatást. A periodikák címét következetesen rövidítik (a rövidítésekről betűrendes jegyzék készítették), címkiegészítést csak indokolt esetben adnak. Kár, hogy az összevont címleírás lehetőségét nem aknázták ki, holott néhány közleménytípus (évi jelentések, gyűjtemények gyarapodásáról szóló beszámolók, múzeumi dolgozók publikációiról készített jegyzékek, sajtószemle) leírásánál ez ésszerűbb megoldásként kínálkozott. A bibliográfiai leírásnak szerves része az idegen nyelvű összefoglalások címének regisztrálása, s ezzel sem maradt adós a repertórium. Az orosz nyelvű címek transliterálása viszont kifogásolható, a célnak ellentmondó eljárás, hiszen az átírással aligha ér valamit az orosz nyelven értő kutató. Bízunk benne, hogy a további kötetekben az orosz nyelvű címek círell betűvel fognak megjelenni.

A repertóriumhoz név, múzeumi és földrajzi mutató járul, jó segítséget nyújtva e három szempontú kereséshez. Nem titkolhatjuk, hogy az alapos és gondos munka ellenére is nehézségeink vannak a repertórium használatával, s ennek elsősorban kiadványtechnikai okai vannak: nincs élőfej; nincs tipográfiai kiemelés, nem segít a korszerű, tizedes számrendszerű szerkezetjelzés sem. Attekinthetőbb formára volna szükség, mert — mint általában a nem nyomdai úton előállított kiadványok — ez a kötet is kissé levegőtlen, zsúfolt képet mutat.

KOROMPAI GÁBORNÉ

Otto Mazal: Buchkunst der Gotik. Graz, Akademische Druck- und Verlagsanstalt 1975. (Buchkunst im Wandel der Zeiten Bd. 1.)

A gráci akadémiai nyomda és kiadó a kötet új vállalkozásba kezdett: a könyvművészettel foglalkozó monográfia-sorozatot indított el. Észükre szabott részlettémának, a könyvművészetnek számos kultúrtörténeti összetevője van; nehezen is helyezhető el a hagyományos művészettörténeti diszciplínák között. A könyvet mint a tárgyi kultúrtörténet egyik különös jelentőségét, nem is lehet kizárólag művészeti szempontok alapján vizsgálni, viszont a többi, a könyvvel kapcsolatos vizsgálódás sem vonatkoztathatja el magát esztétikai szempontoktól. Ebből adódik a feladat alapvető problematikája. Vegyük még ehhez hozzá, hogy MAZAL monográfiája a gótika önmagában is összetett és vitatott korszakán belül foglalkozik a könyvművészettel, s akkor előttünk áll e vállalkozás nehézsége.

Ha a gótikát évszámokkal akarjuk jelölni, úgy 1300–1500 közé helyezhetnénk, jöllehet gótikus stílusjegyek, éppen a paleográfiában előbb is és utóbb is éltek, és velük egyidőben már más irányok is jelentkeztek, ill. még életeresek voltak. Sőt e korszak nemcsak a kéziratosság, hanem már az ősnymotatványok kora is, tehát a betűöntés és a fametszés művészetére is tekintettel kell lennünk.

MAZAL első feladata volt tehát, hogy a gótika szokásos, elsősorban képzőművészeti, sőt építészeti fogalmát, mint általános kultúrtörténeti kategóriát interpretálja, amelyet a feudális ellentéteit még többé-kevésbé sikeresen kiegyensúlyozó romantika és a minőségileg új szintézist megkísérlő reneszánsz közé helyez. Bár a látszólagos egyensúlyi helyzetet felbomlasztó erők hatása már 1300 előtt is észlelhető, és a reneszánsz is 1500 előtt már virágzik, a gótika formanyelve természetesen nem azonnal alakul ki és hal el.

A monográfiának talán egyik legjobb része a kultúrtörténeti összefoglalás, amely hangsúlyozza, hogy a gótika lényege nem egység; hanem a gótika különböző szellemi és stílári mozgalmak és ugyanakkor ellentételemek gyűjtőneve. Ezeknek az ellentéteknek a kiegyenlítésére és ezek hatása alatt két intézményt — egy elsősorban tudományos és egy komplex szociális intézményt — hozott létre a késő-középkor, amelyek nélkül, mint erre már Friedrich HERER különös hangsúllyal rámutatott, a modern Európa elképzelhetetlen: a középkori egyetemet és a középkori várost. Mindkettejüknek nagy jelentősége volt az

írásbeliség és a könyvkultúra alakulásában. Mindkettő a laikus intelligencia születését és megélhetését segítette elő.

A gótika fenti értelmezésének megfelelő azoknak a részeknek a tartalma, amelyek a szakmai, kodikológiai részeket tárgyalják: a paleográfiai, könyvfestészeti és könyvkötészeti fejezet, valamint a nyomtatott könyvnek szánt külön, önálló rész. Az egyes fejezetek után állnak a rávonatkozó szemléltető táblák bőséges magyarázatokkal. A kötet végén jól válogatott és jól csoportosított bibliográfia segíti elő a további, elmélyültebb tájékozódást.

A fejezetekben sokszor érvényesül az az ellentét, ami a részlettémák tudományos igényéből és az írói szándékból fakad, amely nem kodikológiai szakemberekre, hanem kultúrtörténeti érdeklődésű közönségre számít. Látható pl. a paleográfiai részben, hogy a szerző nem akarja információkkal túlterhelni az olvasót, mégis a gótikus könyvirásfajták hiánytalan jellemzésére törekszik. A megoldást egyrészt a színes fogalmazás segítségével keresi, másrészt spirális körökön haladva vissza-visszatér bizonyos jelenségekhez és azokat más és más összefüggésben megvilágítja. Ez azonban a betűformák, ligatúrák, elnevezések idegen sokaságával elárasztott, paleográfiai alapműveltséggel nem rendelkező olvasó számára helyenként nem kis nehézséget okoz.

A paleográfiai rész LIEFTINCKnek (B. BISCHOFF — G. J. LIEFTINCK — G. BATTELLI: *Nomenclature des écritures livresques de IXe au XVIe siècle.* Paris 1954; a gótikus írásról szóló részt LIEFTINCK írta), különösen pedig KIRCHNERnek (E. CROUS — J. KIRCHNER: *Die gotischen Schriftarten.* Második kiadás: Braunschweig 1970.) van elkötelezve, átveszi KIRCHNER-től a basztarda-formák rendkívül kiterjedt értelmezését és a törekvést, hogy a különböző formákat német nyelvterületen belül 6–8-féle tájegységhez kösse. (BISCHOFFnak mind ezzel, mind pedig a basztardának a notulával szemben való kiterjesztésével kapcsolatban már 1957-ben kétségei voltak: *Deutsche Philologie im Aufriß*, 1957, 379–452.)

A két következő fejezet rendkívül világosan tagolt. A kódex-illuminálással foglalkozó azáltal, hogy a művészi feladat és az alapvető művészeti technikák ismertetése után országok szerint tárgyalja a könyvfestészetet. A magyar könyvfestészettel is az adott keretek között méltóan foglalkozik, csak a bibliográfiából hiányoljuk az *Anjou-legendáriumot*. (Talán a kézirat leadásakor még nem jelent meg?) A következő, a nyomtatott könyvvel foglalkozó fejezet pedig átgondoltan támaszkodik az előzőkre. Rendkívül körültekintő,

de rövidrefogott az utolsó rész, amely a könyv burkát, a kötést tárgyalja. A szerző itt összefoglalhatta saját kötéstörténeti kutatásait.

A tartalmi érdemeken kívül meg kell emlékeznünk még a könyv szép kiállításáról, a táblák jó megválogatásáról és a kitűnő reprodukciós technikáról.

VÍZKELETY ANDRÁS

Józef Szczepaniec: Drukarze Jego Królewskiej Mości w życiu literackim polskiego Oświecenia. Wrocław 1975. PAN WDN 51.

A lengyel felvilágosodás irodalmi életében s az egész lengyelországi felvilágosodás irodalmában kiemelkedő szerepet játszott a könyvkiadás és a sajtó, illetve a korabeli nyomdászat. De nem minden nyomda vett részt egyenlő súllyal a társadalmi szükségletek és művelődési lehetőségek szemszögéből adódó új feladatok végzésében, a felvilágosult eszmék terjesztésében; részesedésük mértéke megoszlott.

A szerzőnek a Wrocławski Drukarnia Naukowa fennállása harmincadik évfordulója alkalmából korlátozott számban kiadott, korabeli jeles kiadványok reprodukcióival díszített kötete a királyi udvari nyomdászok működéséről szól. J. SZCZEPANIEC azoknak a lengyelországi, elsősorban varsói nyomdászok és kiadók emlékének szentelte könyvét, akik a felvilágosodás eszméitől áthatva a legtöbbet tették. Voltak köztük külföldi és hazai származásúak, mint a szászországi Wawrzyniec MITZLER DE KOLOF és Michał GRÖLL, királyi konziliárius, a párizsból a varsói óvárosba letelepült, királyi privilégiummal rendelkező Piotr DUFOUR vagy a lengyel Piotr ZAWADZKI, valamint a Krakkóban tevékenykedő sziléziai Ignacy Antoni GRÖBL és mások.

Ezekhez hasonlóan fontos szerepet játszottak egyes szerzetesi, egyházi, iskolai-akadémiai, mágnás-mecénás és különösen polgári kezekben levő nyomdai műhelyek. Jelentős számban voltak olyanok is, amelyek elszórtan, a korszak szellemi, kulturális és irodalmi változásainak távoli perifériáin működtek a régi és új eszmék s változó ízlésáramlatok között. Kiemelendők azok a nyomdai műhelyek, amelyek lengyel nyelvű terméskükkel álltak az anyanyelvi kultúra szolgálatába Lengyelország első felosztása után az idegen befolyás alá került területeken, mint például a SZLICHTYNEK és PILLEREK Lwówban (Lembergben) vagy Antoni MAJASZEWSKI Przemyszlben.

A lengyel felvilágosodás időszakáról vázolt kép tehát differenciált, s a XVIII. század második fele nyomda- és művelődéstörténeti fejlődési tendenciáit alaposan

ismerő szakember keze érződik a könyv irodalmi érdekű anyagának összeválogatásában is.

Figyelmet érdemel a Stanisław August PONIATOWSKI trónralépésétől a Kościuszko-felkelés végéig tartó időszak varsói kiadói krónikája, amely a *Kurier Warszawski*, a *Wiadomości Warszawskie*, a *Gazeta Warszawska*, a *Gazeta Narodowa i Obca*, a *Gazeta Wolna Warszawska* v. *Gazeta Powstania Polski*, a *Korespondent Narodowy i Zagraniczny* új kiadvány-hirdetéseinek alapul. Többek között hírt adnak a jezsuita nyomda KOCHANOWSKI verseskötetéről, Karol WYRWICZ, a Collegium Nobilium rektora geográfiajéről, DUFOUR héber nyelvű és zenei könyveiről, Adam NARUSZEWICZ: *Historii narodu polskiego* kötetéről, katonai matematikai, természettudományi művek, tankönyvek megjelöléséről, DUFOUR francia szólásokat német, latin és lengyel nyelvre átültető szótáráról, a piarista nyomda népszerű kiadványairól, Ignacy KRASICKI: *Pan Podstoli* GRÖLL által közzétett munkájáról, az 1791. május 3-i alkotmányt ünneplő nyomtatványokról, Łukas Bogusławski megjelent komédiájáról, s más korabeli irodalmi érdekességekről.

A művelt olvasó „Pan Literacki” és „Pan Monitor” közti fiktív levélváltás közlése az olvasó és az irodalom kapcsolatára, a könyvkiadás nehézségeire vet fényt. Szerzője Franciszek BOHOMOLEC, az új eszmék szolgálatába állított *Monitor* c. folyóirat szerkesztője és a jezsuita nyomda prefektusa, költő és komédiáíró, aki a varsói Irodalmi Társaság népszerűsítésére is módot talál, amelynek ekkori elnöke a jeles literátor, tudós és mecénás, Józef Andrzej ZAŁUSKI, a híres Biblioteka Załuskich alapítója volt. A közönség és az irodalom, a nyomdászok és írók kapcsolatára is rávilágító nyomtatvány-részletek, ajánlóversek, a wilnói piarista nyomdában megjelent Andrzej Frycz MODRZEWSKI: *O poprawie Rzeczypospolitej* új kiadása mecénásához írt levél, DUFOUR, GRÖLL királyi nyomdászok köszöntő levelei, kiadók, írók, olvasók levelezései, mind a felvilágosodás kori irodalmi élet megújulását idézik. Ez az atmoszféra sugárik ebből a hiteles illusztrációkkal és korabeli dokumentumokkal jól megszerkesztett kötetből.

HOPP LAJOS

Shunami, S.: Bibliography of Jewish Bibliographies. Supplement to second edition enlarged 1965. Jerusalem, 1975. XVII, 464, XVI l.

S. SHUNAMI művének első kiadása 1936-ban, a második 1965-ben jelent meg. Az

utóbbiról folyóiratunkban beszámoltam (LXXXII. 1966. 43–44.). Közben, 1969-ben, kiadták fényképezetten, javításokkal. Ebben már tekintetbe vették igazításainkat. Az elmúlt tíz évben kb. kétezzer zsidó bibliográfia jelent meg, ezért vált szükségessé a pótkötet. Hatalmas munka.

Bármilyen körülmétekintéssel dolgozott is a szerző, elkerülhetetlen, hogy hiányok ne mutatkozzanak. Gondolom, azzal nyilvánítjuk leginkább iránta és könyve iránti figyelmünket, ha kiegészítéseinket közöljük.

7. I. Az Orsz. Rabbiképző Intézet kéziratából, ősnymtatványaiából és antikvárióból felsorolást ad SCHEIBER Sándor: Könyvtári Figyelő. XIX. 1973. 170–175. I.; PINTÉR Márta (szerk.): Régi könyvek és kéziratok. Bp. 1974. 257–263. I.

29. I. DÁN Róbert további folyóirat-repertóriumi: A pozsonyi *Judaica* (Zeitschrift für die Geschichte der Juden. IV. 1967. 40–54. I.). — *Zeitschrift für die Geschichte der Juden in Deutschland* (Uo. V. 1968. 27–49. I.). — *Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte der Juden in der Tschechoslowakischen Republik*; *Zeitschrift für die Geschichte der Juden in der Tschechoslowakei* (Uo. V. 1968. 177–201. I.).

68. I. A magyar irodalom biblikus vonatkozásaihoz: SCHEIBER: *A Biblia a magyar irodalomban. 1945–1973*. MIOK Évkönyve. 1973/74. 359–380. I.; *Folklór és tárgytörténet. II*. Bp. 1974. 450–464. I.

187. I. A magyarországi héber ősnymtatványok katalógusa: G. SAJÓ — E. SOLTÉSZ: *Catalogus Incunabulorum quae in bibliothecis publicis Hungariae asservantur. I–II*. Bp. 1970.

A személyi bibliográfiákból kimaradtak a következők (alfabetikus sorrendben):

236. I. E. VÉRTES: *Veröffentlichungen von D. R. Fokos–Fuchs. 1905–1973*. Acta Linguistica. XXIV. 1974. 15–27. I.

244. I. SCHEIBER Sándor: *Házi Jenő tudományos publikációi*. MZsO. XV. Bp. 1972. 5–12. I.

248. I. 6133. szám. URIEL HEYD bibliográfiája angol nyelven: *The Works of Professor Uriel Heyd*. Asian and African Studies. V. 1969. 203–207. I.

263. I. Löw Immanuel bibliográfiájának folytatása: I. Löw: *Fauna und Mineralien der Juden*. Ed. A. SCHEIBER. Hildesheim, 1969. 284–286. I.

275. I. AZ OBADJA-irodalom bibliográfiája: A. SCHEIBER: *Die Johannes–Obadja-Bibliographie*. Antiche Civiltà Lucane. Ed. P. BORRARO. Galatina, 1975. 240–244. I.

286. I. DÁN Róbert: *Scheiber Sándor irodalmi munkásságának bibliográfiája*. Folklór és tárgytörténet. II. Bp. 1974. 467–527. I.

288. I. I. SCHMELCZER: *Martin Schreiner, 1863–1926*. SBB. X. 1973/74. 83–93. I.

295. I. 6443. szám. STERN Sámuel Miklós bibliográfiája bővítve újból megjelent: S. M. STERN: *Hispano-Arabie Strophic Poetry*. Oxford, 1974. 231–245. I.

296. I. M. BERLÁSZ — I. HOMOLYA: *Bence Szabolcsi's Works*. Studia Musicologica. XI. 1969. 7–25. I.

296. I. SCHEIBER Sándor: *Szemere Samu irodalmi munkássága*. Szemere Samu kilencvenedik születésnapjára. Bp. 1971. 33–59. I.

Végezetül: a POLLÁK Miksa-bibliográfia (277. I. 6329. szám) szerzője nem én vagyok, hanem DÁN Róbert.

352. I. 6788. szám=266 I. 6253. szám.

SHUNAMI azt írja bevezetője végén, hogy többé nem kíván a tárggyal foglalkozni: „I feel it my duty to inform the readers that I have no intention of continuing this work. After publication of the present volume I shall no longer compile the Bibliography of Jewish Bibliographies. However, I am prepared to help anyone willing to take up the challenge” (XIV. I.).

Hisszük, hogy lesz művének folytatója!

SCHEIBER SÁNDOR

Grönroos, Henrik: Suomen bibliografisen kirjallisuuden opas. Helsinki, 1965. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 291 I. (Tietoliipas 42) **uó.: Finlands bibliografiska litteratur. Kommenterad förteckning.** Ekenäs, 1975, Ekenäs Tryckeri Aktiebolags Förlag. 388 I.

Finnországról nálunk számos írás jelenik meg, a finn kultúra egy-két területén — főleg a nyelvészetben, az irodalomban és a néprajzban — számba veendő magyar kutatások is folynak. Az e tudományokra vonatkozó anyag fontosabbjain kívül a finn(országi) bibliográfiai munkákat Magyarországon alig ismerik. Pedig nyilvánvaló, hogy ezek megalapozottabbá és színvonalasabbá tennék rokon népünkéről való ismereteinket. Általában a könyvtár-tudományi kapcsolatok terén, a hagyományosan jó viszony alapján is, lényegesen többet kellene tenni.

A kutatóknak és az érdeklődőknek Finnországról már korábban rendelkezésre állt egy bibliográfiai kalauz, a *Suomen bibliografisen kirjallisuuden opas*. Ez a könyvecske a Finn Irodalmi Társaság egy közismert sorozatában jelent meg, nálunk tudtommal még nem recenzálták. A finn és francia nyelvű bevezető (5–26) után a munka a mutatókon kívül négy fő részt tartalmaz: Az I. az *Általános bibliográfiák* (26–40),

amely például Finnország nemzeti bibliográfiájának, s külön a finn, svéd és lapp nyelvű kiadványok könyvészetének az adatait sorolja föl. Megjegyzendő, hogy az ottani (tudományos) gyakorlat szerint a finnországi (Suomen) és a finn (suomalainen) szó között különbség van: az utóbbi csak a finn nyelvvel, a finn anyanyelvűekkel kapcsolatos dolgokra vonatkozik, az előbbi azonban Suomi svéd és lapp nyelvű kisebbségére is. Ugyanitt találjuk a kiadói, nyomdai katalógusokat, az írói álnévlexikonokat és a folyóirat-repertóriumot. A II. rész (*Finnország a külföldi irodalomban – külföldi országok Finnország irodalmában*; 41–52) többek között a kölesónös fordításokra, a kivándorlásra vonatkozó anyagot hoz. A *Speciális bibliográfiák* c. III. fejezet (53–124) a legkülönbözőbb témák, szakterületek bibliográfiáit gyűjti egybe. Ezután ábécérendben a személyi bibliográfiák listája (IV; 125–188) következik. A könyvet tárgy- és szerzőmutató, az anonym bibliográfiai kiadványokra vonatkozóan meg címmutató zárja. A perszonál bibliográfiákat pedig egy kimutatás egészíti ki, amely a személyeket foglalkozás szerinti csoportosításban és időrendben sorolja fel. A munka egyaránt tartalmaz önállóan, folyóiratokban vagy könyvek részeként megjelent bibliográfiákat. A szerző több tételhez kommentárt fűz, és rendszeresen közli a tételekről megjelent ismeretéseket adatait.

GRÖNROOS munkájának finn kiadását tíz évvel később egy igényesebb kivitellű, bővített, némileg átdolgozott svéd nyelvű változat követte. Ebben az elmúlt tíz év gazdag anyaga is benne van, sőt a készülőben levő bibliográfiákra szintén történik utalás. De ugyancsak van pótlás a régebbi adatokhoz, és a kommentálás is bővebb. A *Finlands bibliografiska litteratur* egyik célja az volt, hogy az északi országoknak az élet szinte minden területére kiterjedő intenzív együttműködésében a svédek, a skandináv országok segítségére legyen. De – mivel a címek, a svéd nyelvű fordítás vagy kommentár mellett, természetesen eredeti nyelven szerepelnek – a csak finnül tudók szintén jó haszonnal forgathatják. Ezt segíti, hogy a könyvbemutató is svéd–finn mellett finn–svéd tárgymutató is van. Újdonság még, hogy GRÖNROOS, ha sikerült megszereznie, közli a bibliográfiák készítőinek születési és halálozási évét, az 1972-ben vagy később megjelent könyvek esetében pedig azok ISBN számát is. A könyv felépítése különben megegyezik a finn nyelvű változatával, a bibliográfiák már említett négy fő csoportja között a tételszámok így oszlanak meg (a számozás százanként újra kezdődik): I. (1–63), II.

(101–177), III. (201–945), IV. (1001–1497).

A II. csoportban szereplő magyar anyag KULAI Sándor, KOZCSA Sándor és RADÓ György, SZÁSZ Levente, WEÖRES Gyula bibliográfiáiból, s két recenzióból áll. Ez még kiegészíthető: KERTÉSZ János: *Ezer tanulmány az ezer tő országból. Finn bibliográfia*. Bp. 1940, 66 l.; *Periodica Hungarica. Catalogus Hungaricorum periodicorum generalium et scientiarum humanorum, juridicarum, politicarum, socialium, mathematicarum naturaliumque*. Composuit Martti KAHLA. Helsingiae, 1968, 68 l. [Soksz.] (Ism. A. MOLNÁR Ferenc: MKsz. 1970: 424.); DOMOKOS Péter: *A finn irodalom fogadtatása Magyarországon*. Bp. 1972. 211 l. (Modern filológiai füzetek 15.) [A fordítások, cikkek bibliográfiája 160–211. l.]; A. MOLNÁR Ferenc: Gyula WEÖRES: *Suomalainen Unkari-Kirjallisuus 1863–1967* [Magyar vonatkozású finn irodalom 1863–1967]. Helsinki, 1969. [ism.] MKsz. 1970: 424–5; *Helikon* 18 [1972]: 274–5. GRÖNROOS gyűjtésének lezárása után is jelentek meg munkák e tárgykörből: *A finnugor népek irodalmának bibliográfiája*. Összeállította JAVORI Jenő. Bp. 1975. 631 l. [Ebben a finn irodalom fordításai, a finn irodalomról szóló írások a 16–236. lapokon.]; A. MOLNÁR Ferenc: *Hozzászólás Domokos Péter „A finn irodalom fogadtatása Magyarországon” című könyvéhez. Könyv és Könyvtár X* (1975 [1976]): 141–153. Ezenkívül megemlítjük, hogy a magyarról finnre fordított drámák anonym bibliográfiáját – amely a *Heimotjó* 2-es, 1939-ben kiadott kötetében jelent meg – minden bizonnyal KULAI Sándor készítette, ugyanis néhány lappal korábban ő közlő kimutatást a prózai és verses átültetésekről.

A magyarországi anyag hiányossága egyáltalán nem jellemző a könyv egészére, s megint csak a jobb finn – magyar könyvtári együttműködés szükségességét mutatja. A szerző figyelmeztetése nyomán kiigazítjuk még a bibliográfia egy hibáját. A 711. tételnél tévesen említették, hogy Eeva HALMÉNÁK a cigánykérdésről készített bibliográfiája 1973-ban bővítve különnyomatban is megjelent. Ennek a megjegyzésnek az ugyanazon szerző készítette 332-es számú, a fényképezéssel kapcsolatos bibliográfia alá kellett volna kerülnie.

Összefoglalásképp megállapítjuk, hogy Henrik GRÖNROOS, a Helsinki Egyetemi Könyvtár negyven évi szolgálat után nyugdíjba vonult könyvtárosa igen hasznos és színvonalas művet bocsátott a Finnország iránt érdeklődők rendelkezésére. Feltétlenül érdemes lenne a bibliográfiát angol nyelven is kiadni.

A. MOLNÁR FERENC

TARTALOM

<i>Soltész Zoltánné</i> : Magyar vonatkozású röplapok eddig ismeretlen nyomdászai	321
<i>F. Csanak Dóra</i> : Az Erdélyi Kéziratkiadó Társaság megalakulása	333
<i>Steiner, Gerhard</i> : Das Ungarnbild des deutschen Verlegers Joseph Meyer	350
<i>Botka Ferenc</i> : A Korunk-kutatás problémái	358

K Ö Z L E M É N Y E K

<i>Fodor Adrienne</i> : Az Egyetemi Könyvtár karolingkori Deuteronomium töredéke	373
<i>Madas Edít</i> : Ad terrorem omnium (Középkori vágánsének magyarországi változata?)	380
<i>Mezey László</i> : II. Lajos „atramentarium”-a	385
<i>Szelestei N. László</i> : Tersztyánszky Dániel iskolai újság-tervezete	390
<i>Scheiber Sándor</i> : Héber könyvek a pesti vásáron 1772-ben	396
<i>Bugyi Balázs</i> : Az iskolázottak betegségeiről	397
<i>Kovács Magda</i> : Adalék a Kelet Népe vitájának történetéhez	401
<i>Miklóssy János</i> : Vita a „néplapok”-ról, a népi ismeretterjesztésről	404
<i>Voit Krisztina</i> : A magyar munkásmozgalmi sajtó kezdeteihez	409

FIGYELŐ

<i>V. Kovács Sándor</i> : Magyar nyelvemlékek	416
<i>Katona Ágnes</i> : A II. Olasz—Magyar Tudományos Kongresszus előadásai	421
<i>Berlász Jenő</i> : A kéziratkatalogizálás kérdései Ausztriában	424
<i>Újszászy Kálmán</i> : Rákóczi-emlékkiállítás Sárospatakon	427
<i>Kovách Zoltán</i> : Pézmány első latin munkájának hasonmás kiadása	429

S Z E M L E

<i>Hiller István</i> : Hazánk első szakkönyvtárának kialakulása. Sopron, 1975. (<i>Fülöp Géza</i>)	431
<i>Lukáts János</i> : A magyar irodalom története. (Bibliográfia). Bp. 1973—1975. (<i>V. Kovács Sándor</i>)	432
<i>Pécsi Egyetemi Könyvtár</i> . Jubileumi évkönyv 1774—1974. Pécs, 1974. (<i>F. Csanak Dóra</i>)	434
<i>Reguli Ernő</i> : József Attila bibliográfia. Bp. 1975. (<i>Lakatos Éva</i>)	434
A magyar múzeumok kiadványainak bibliográfiája. Bp. 1975. (<i>Korompai Gáborné</i>)	436
<i>Otto Mazal</i> : Buchkunst der Gotik. Graz, 1975. (<i>Vízkelety András</i>)	437
<i>J. Szczepaniecz</i> : Drukarze Jęgo Królewskiej Mości w życiu literackiej polskiego Oświecenia. Wrocław, 1975. (<i>Hopp Lajos</i>)	438
<i>S. Shunami</i> : Bibliography of Jewish Bibliographies. Suppl. Jerusalem, 1975. (<i>Scheiber Sándor</i>)	438
<i>H. Grönroos</i> : Finlands bibliografiska litteratur. Helsinki, 1975. (<i>A. Molnár Ferenc</i>)	439

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója

Műszaki szerkesztő: Agócs András

A kézirat nyomdába érkezett: 1976. VIII. 5. Terjedelem: 10,5 (A/5 ív)
77.3441. Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

TABLE DES MATIÈRES

<i>Soltész, Elisabeth</i> : Les imprimeurs jusqu'ici inconnus de quelques tracts relatifs à la Hongrie	321
<i>F. Csanak, Dóra</i> : La fondation de la Société pour la Publication des Sources Historiques Transilvaines	333
<i>Steiner, Gerhard</i> : Das Ungarnbild des deutschen Verlegers Joseph Meyer	350
<i>Botka, Ferenc</i> : Les problèmes des recherches de la revue Korunk	358

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>Fodor, Adrienne</i> : Le fragment de Deuteronomium de la Bibliothèque de l'Université, provenant de l'époque carlovingienne	373
<i>Madas, Edit</i> : Une variante de Hongrie de la chanson vagante médiévale „Ad terram omnium”	380
<i>Mezey, László</i> : L'„atramentarium” de Louis II, roi de Hongrie	385
<i>Szelestey N., László</i> : Un projet de journal écolier de Dávid Tersztyánszky	390
<i>Scheiber, Sándor</i> : Des livres hébraïques à la foire de Pest en 1772	396
<i>Bugyi, Balázs</i> : Sur les maladies des instruits	397
<i>Kovács, Magda</i> : Contribution à l'histoire de la discussion sur la revue Kelet Népe (Peuple de l'Orient)	401
<i>Miklóssy, János</i> : Discussion sur les „journaux du peuple”, sur la propagation des connaissances parmi le peuple	404
<i>Voit, Krisztina</i> : Sur les origines de la presse du mouvement ouvrier	409

CHRONIQUE

<i>V. Kovács, Sándor</i> : Les monuments de la langue hongroise	416
<i>Katona, Ágnes</i> : Rapporti Veneto-Ungheresi all'epoca del Rinascimento	421
<i>Berlász, Jenő</i> : Les problèmes du catalogage des manuscrits en Autriche	424
<i>Újszászy, Kálmán</i> : Une exposition de Rákóczi à Sárospatak	427
<i>Kovách, Zoltán</i> : L'édition facsimile du premier ouvrage latin de Pázmány	429

REVUE

Hiller, I.: La formation de la première bibliothèque spéciale de notre pays. (<i>Fülöp, Géza</i>)	431
Lukáts, János: L'histoire de la littérature hongroise. (Bibliographie.) (<i>V. Kovács, Sándor</i>)	432
La Bibliothèque de l'Université de Pécs. Annuaire jubilaire. (<i>F. Csanak, Dóra</i>)	434
Reguli, Ernő: La bibliographie d'Attila József (<i>Lakatos, Éva</i>)	434
La bibliographie des publications des musées hongrois (<i>Korompai, Mme Gábor</i>)	436
Mazal, Otto: Buchkunst der Gotik (<i>Vízkelety, András</i>)	437
Szczepaniec, J.: Drukarze Jego Królewskiej Mości (<i>Hopp, Lajos</i>)	438
Shunami, S.: Bibliography of Jewish Bibliographies. 1975. (<i>Scheiber, Sándor</i>)	438
H. Grönroos: Finlands bibliografiska litteratur. (<i>A. Molnár, Ferenc</i>)	439